

УДК 000:378:929 (477)

XIV ТЕРІОЛОГІЧНА ШКОЛА-СЕМІНАР: АНАЛІЗ ПІДСУМКІВ РОБОТИ (ЧОРНОБИЛЬ 2007)

Сергій Гашак

*Міжнародна радіоекологічна лабораторія Чорнобильського центру з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології, п/с 151, м. Славутич, Київська область, Україна, 07100
E-mail: sgaschak@chornobyl.net*

XIV Теріологічна школа-семінар: аналіз підсумків роботи (Чорнобиль 2007). — Гашак С. — XIV Теріологічна школа-семінар відбулася поблизу Чорнобильської зони відчуження (24–28 вересня 2007 р.) з метою повернення уваги науковців-натуралістів та природоохоронців до природи регіону. Головними темами були: «Моніторинг фауни та дистанційні дослідження ссавців» та «Проблеми дослідження і охорони фауни Чорнобильської зони». На Школі зібрались близько 65 учасників з понад 40 закладів України, Білорусі та Росії. Продовж 4 днів було заслухано 52 доповіді, відбулися засідання двох робочих столів, ознайомча екскурсія до зони відчуження, інформаційний ярмарок та конкурс молодих імен у теріології.

Ключові слова: Теріологічна школа, наукове товариство, зоологія, Чорнобиль, Україна.

Чотирнадцята школа-семінар Українського теріологічного товариства НАН України відбулася 24–28 вересня 2007 року на базі відпочинку «Екополіс», що розташована на березі річки Тетерів, між селами Оране та Фрузинівка Іванківського району Київської області. Запропонованими темами Школи були: «Моніторинг фауни та дистанційні дослідження ссавців», проте однією з головних цілей і причиною вибору місця проведення було бажання організаторів повернути увагу науковців-натуралістів та природоохоронців до природи Чорнобильської зони відчуження, поряд з якою і розташована мальовнича база «Екополіс». Поза інших завдань передбачалося прослухати доповіді про фауну зони, проблеми її охорони, та проведення ознайомчої екскурсії.

Географія учасників і огляд сесій

Зацікавленість щодо участі проявили понад 80 людей, близько 64–67 з яких знайшли можливість приїхати. За географією вони представляли 20 населених пунктів України, а також 2 російських та 2 білоруських міста, а за місцем роботи або навчання представляли вищі учебні заклади (35,8 %), науково-дослідні установи (23,9 %), природоохоронні установи (16,4 %), виробничі підприємства (7,5 %), управління Мінприроди України (4,5 %), СЕС (3,0 %), інші організації (9,0 %). Вік учасників варіював від 19 до 77 років (у середньому 31–35), серед них 34 % жінок і 66 % чоловіків. Близько 30 % учасників мали наукові ступені.

Оргкомітет Школи запропонував наступні теми засідань: 1) організація і ведення довгострокового моніторингу, 2) пелетки хижих птахів як джерело теріологічної інформації, 3) жиловки, канавки та інші способи обліку і відлову ссавців, 4) обліки і вивчення ссавців за глосами і слідами життєдіяльності, 5) вивчення норової та середовищевірної діяльності ссавців, 6) методики прижиттєвих генетичних досліджень, 7) заповідники: чи є полігонами збору зоологічного матеріалу? 8) залишені людиною території як середовище існування дикої фауни, 9) проблеми дослідження і охорони фауни Чорнобильської зони. Проте зазвичай тематика презентацій і обговорень була значно ширшою. Упродовж 8 секцій і позасекційних засідань заслухано 52 доповіді і розширених повідомлень, які представили 42 учасники.

Таблиця 1. Порядок роботи XIV теріологічної школи-семінару (24–27.09.2007 р.)

День	Секція	Головуючий	Доповідей
24.09.07	Вітальна сесія	Загороднюк І.	3
	1. Методи досліджень	Загороднюк І.	2
25.09.07	2. Моніторинг фауни і картографічні дослідження	Селюніна З., Гольдін П.	14
26.09.07	Експедиція до Чорнобильської зони (І пол. дня)	Гащак С., Вишневський Д.	–
	3. Проблеми дослідження і охорони фауни Чорнобильської зони	Гащак С.	5
	4. Круглий стіл групи "Sicista"	Наглов В.	5
	5. Круглий стіл групи "УЦОК"	Тищенко В.	2
27.09.07	6. Моніторинг фауни (продовження)	Токарський В.	8
	7. Конкурс: Нові імена, нові кроки в теріології	Дикий І.	8
	8. Інформаційний ярмарок	Загороднюк І.	5
	Всього		52

Тематика доповідей та спеціальні сесії

Найбільшу кількість доповідей присвятили власне проблемам моніторингу (42,3 %) і методам дослідження (21,2 %) ссавців, решту — екології ссавців (9,6 %), проблемам природно-заповідного фонду та охорони (7,7 %), біології та етології ссавців (3,8 %) і загальним питанням (15,4 %). Якщо розглянути питання про те, яку зацікавленість викликали доповіді за окремими групами тварин, то найбільшу увагу учасники семінару присвятили доповідям про дослідження дрібних ссавців, хижих і кажанів (табл. 2).

Цікаво, що дві доповіді (про морських ссавців) взагалі стосувалися результатів досліджень, виконаних далеко за межами України: у Антарктиці (І. Дикий) і на Камчатці (О. Савенко). Щодо тематики, пов'язаною з проблемами Чорнобильської зони, то всього заслухано 8 доповідей (15,4 %), які по закінченні мусили відповісти в середньому на 5,3 запитань або коментарів, що вище середнього показника за всю Школу (4,4 зап./доп.). Найвищу зацікавленість з боку аудиторії (8–12 зап./доп.) викликали наступні доповіді:

- Саварин А. А. Краниологический патофизиологический мониторинг млекопитающих (на примере *Erinaceus concolor* Martin, 1838).
- Денисова Е. В. Мониторинг хироптерофауны в вертикальных полостях Центральной закарстованной части Горного Крыма.
- Гольдін П. С. Оцінка стану популяції морської свині в Азовському морі за даними моніторингу викидів.
- Селюніна З. В. Довготривалі спостереження за станом фауни ссавців в Чорноморському заповіднику.
- Дикий І. В. Моніторинг морських ссавців в районі УАС «Академік Вернадський».
- Парнікоза І. Знищення популяції зубра в Україні.
- Кагало О. О. Актуальні проблеми інтеграції природоохоронної справи України в загальноєвропейську систему.

Таблиця 2. Розподіл заслуханих доповідей за основними об'єктами дослідження

Основний об'єкт дослідження	Кількість доповідей	Запитань на доповідь (середнє)
Дрібні ссавці (гризуни, комахоїдні)	21,2 %	4,0
Хижаки	13,5 %	3,6
Рукокрилі	11,5 %	7,5
Морські ссавці	7,7 %	6,5
Бобер, байбак	3,8 %	5,0
Копитні	3,8 %	7,5
Комплекси тварин	5,8 %	8,0
Загальні теми	32,7 %	2,3

Таблиця 3. Роботи, відзначені почесними грамотами за підсумками конкурсу «Нові імена»

Місце	Конкурсант	Назва доповіді
<i>Магістерські роботи</i>		
1	Яцюк Єгор	Динаміка спектру живлення сови сірої в умовах нагірної діброви
2	Коробченко Марина	Екологія природно-вогнищевих інфекцій за участю ссавців на Луганщині
2	Клюєв Віталій	Екологічні фактори автомобільних доріг. Загибель тварин на дорогах Луганської області
<i>Студентські роботи</i>		
1	Вишнякова Карина	Викиди китоподібних в Азовському морі в 2006–2007 роках
2	Хохлова Анна	Осіньна активність самців лилика двоколірного в Києві
2	Брусенцова Наталія	Розміщення та використання нір лисицею та борсуком в умовах нагірної діброви (НПП Гомільшанські ліси)
3	Голенко Анна	Особливості поведінки рукокрилих в умовах центру реабілітації (Київський зоопарк)
3	Шевченко Марія	О деяких підходах до розподілу дослідних ділянок

Крім того, на запрошення Оргкомітету Школи наш колега В. І. Придатко з Національного аграрного університету України презентував книгу «Агробіорізноманіття України: теорія, методологія, індикатори, приклади» та розповів про нові картографічні моделі «історичного» та «очікуваного» розповсюдження деяких видів ссавців у Східній Європі за результатами проекту ЕЕВІО (GLOBIO).

Під час роботи секції, присвяченої новим іменам у теріології, заслухано 8 доповідей, у тому числі 3 магістерські праці і 5 студентських. Автори найкращих робіт (табл. 3) були нагороджені почесними грамотами і подарунками від Оргкомітету школи.

Експерсії

Під час екскурсійної поїздки учасники Школи побували у містах і селах Чорнобильської зони, на оглядовому майданчику поряд із «саркофагом» ЧАЕС, ознайомилися з угіддями регіону і навіть спостерігали один з табунів коней Пржевальського. У місті Чорнобиль відбулася чергова секція Школи, на якій працівники місцевих підприємств та фахівці-зоологи доповіли про результати своїх досліджень та проблеми охорони природи в регіоні.

Неформальна частина Школи-семінару включала нескінченні зустрічі, обговорювання, дискусії, які плавно поєднувалися з вечірками і закінчувалися піснями далеко за північ. Цьому у значній мірі сприяли комфортні умови бази «Екополіс» і її дбайливий господар — Гончар Сергій Степанович. Слід згадати, що використання цієї бази у наукових цілях має давню історію. Ще за радянські часи тут неодноразово зупинялися експедиції вчених з Росії та України, а після Чорнобильської аварії і на тривалий час вона стала місцем розташування комплексної експедиції Інституту проблем екології та еволюції Російської АН, тут працювали і експедиції американських вчених-«чорнобильців».

Засновник бази доктор біологічних наук Рябов Ігор Миколайович (ІПЕтаЕ РАН) залишив після себе чимало чудернацьких і таємничих творінь з металу, дерева та каміння, а також картин і віршів. Разом з ними етнічно спрямована побудова бази і мальовнича природа навколо створювали найсприятливіші умови для роботи і спілкування школярів.

Підсумки роботи школи

Проект резолюції XIV Школи-семінару був дуже великим і складався з 28 пунктів, з яких головними є наступні рішення:

1. Необхідність пропаганди цінності природних комплексів Чорнобильської зони, їх охорони та дослідження, та заклик до державних і законодавчих органів про закріплення намірів щодо створення на території Зони об'єктів природно-заповідного фонду високого рангу.

2. Кілька резолюцій присвячено підсиленню охоронного статусу кримського шляхетного оленя, кулана, коня Пржевальського, сліпачка та миші маленької.

3. Однією з гострих проблем визнано проблему критичного стану популяції зубра в Україні. Розроблене звернення її учасників «Щодо припинення знищення популяції зубра (*Bison bonasus* L.) під виглядом селекційного відстрілу» направлено до Державного комітету лісового господарства та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. Рекомендовано підвищити охоронний статус цього звіра.

4. Кілька резолюцій пов'язані з заходами щодо охорони рукокрилих та місць їх мешкання, з підсиленням діяльності по поширенню знань з метою формування позитивного ставлення до кажанів у населення. Було схвалено роботу Центру реабілітації кажанів.

5. Кілька резолюцій спрямовано на підтримку природоохоронної діяльності як колег-теріологів, так представників громадських та державних організацій.

Подяки і побажання

Організаційний комітет XIV Школи-семінару висловлює велику подяку головним її спонсорам: Міжнародній радіоекологічній лабораторії (директор Михайло Бондарьков), знімальній студії «Flight 33 Production» (США), приватним особам Архипову Андрію, Голованю Олександрю, Паскевичу Сергію і Хандендилю Сергію. Відвідування Чорнобильської зони і проведення окремої секції були здійснені за організаційною та технічною підтримкою Адміністрації зони відчуження, держпідприємств «Чорнобильська Пуща» та «Чорнобильській радіоекологічний центр», та Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України.

Особливу подяку Оргкомітет висловлює господарю бази «Екополіс» Гончару Сергію Степановичу за створені ним комфортні умови для усіх учасників школи-семінару.

Приїжджайте до Чорнобиля, вивчайте, любіть і захищайте його природу! Вони — Чорнобиль і його природа — того варті!

Додаткову інформацію про XIV Теріологічну школу-семінар можна знайти на сайті Теріошколи: <http://www.terioshkola.org.ua/ua/shkola14/shk14-excurs.htm>.